# De toekomst van de sociale zekerheid als herverdelingsinstrument

Position paper Koen Caminada

Kernvraag: Hoe effectief is de Nederlandse sociale zekerheid nog als herverdelingsinstrument – en hoe toekomstbestendig is het systeem?

Universiteit Leiden

Tweede Kamer, Rondetafelgesprek
Effectief armoedebeleid, 26 November 2026

1 Inleiding

2 Inkomensherverdeling en armoedereductie in Nederland

3 Sociale zekerheid en armoede in de EU

4 Komen de grenzen van de herverdeling in zicht?

5 De toekomst van de sociale zekerheid als herverdelingsinstrument

Context:

- Sterke reductie van inkomensongelijkheid en armoede sinds WOII
- Nieuwe aandacht voor bestaanszekerheid en armoedebestrijding
- Maar ook: groeiende spanning tussen herverdeling, houdbaarheid en activering

Universiteit Leiden

Commissie Sociaal Minimum (2o23)

*Een zeker bestaan: naar een toekomstbestendig stelsel van het sociaal minimum*

**Tabel 1 Inkomensongelijkheid en inkomensherverdeling in Nederland, 1977-2023**

| | 1977 | 1985 | 1990 | 2000 | 2000 | 2011 | 2011 | 2019 | 2023 |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Gini primair inkomen (a) | 0,459 | 0,514 | 0,516 | 0,511 | 0,514 | 0,537 | 0,545 | 0,544 | 0,547 |
| -/- herverdeling via sociale uitkeringen (a-b) | 0,163 | 0,210 | 0,198 | 0,184 | 0,183 | 0,191 | 0,193 | 0,186 | 0,186 |
| Gini bruto inkomen (b) | 0,296 | 0,304 | 0,319 | 0,326 | 0,331 | 0,346 | 0,352 | 0,358 | 0,361 |
| -/- herverdeling via inkomensheffingen (a-c) | 0,059 | 0,067 | 0,052 | 0,066 | 0,062 | 0,064 | 0,064 | 0,067 | 0,073 |
| Gini besteedbaar inkomen (c) | 0,238 | 0,237 | 0,266 | 0,260 | 0,270 | 0,282 | 0,288 | 0,291 | 0,288 |
| Absolute herverdeling (a-c) | 0,221 | 0,277 | 0,250 | 0,250 | 0,244 | 0,255 | 0,257 | 0,253 | 0,259 |
| Relatieve herverdeling: (a-c)/a*100 | 48% | 54% | 48% | 49% | 47% | 47% | 47% | 47% | 47% |

Universiteit Leiden

Feiten & Trends:

- Ongelijkheid primair inkomen ↑, maar besteedbare inkomens stabiel sinds 1990
- Sociale zekerheid halveert ongelijkheid (Gini -47%)
- Grootste bijdrage: AOW + aanvullende pensioenen (≈75% van herverdeling)
- Bijstand en arbeidsongeschiktheid minder belangrijk geworden
- Belastingstelsel progressiever geworden

Kernboodschap: Sterke, maar relatief stabiele herverdeling

# Armoedeontwikkeling

Nederland:

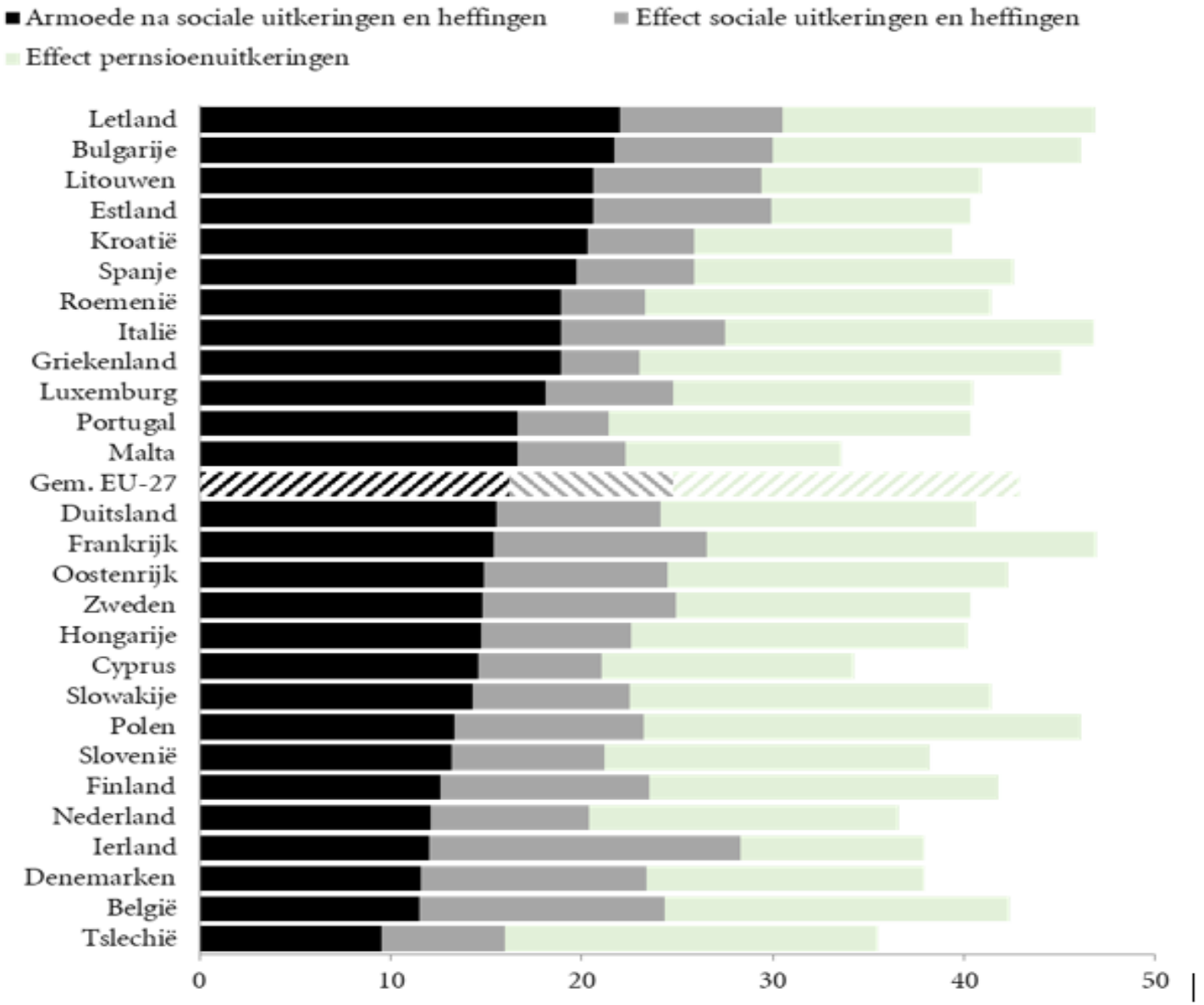
- Armoede sinds jaren ’80 fors gedaald (van 22,5% naar ~7,7% in 2019)
- Nieuwe armoededefinitie (CBS/NIBUD/SCP): 540.000 mensen in armoede; 1,2 miljoen daar vlak boven (kwetsbaar)
- Sociale zekerheid reduceert armoede met ca. 67%

Europa:

- Gemiddelde EU-armoede: 43% vóór, 16% ná overdrachten
- Nederland gemiddeld effectief (1,44 punt reductie per % bbp)
- Grootste reductie bij ouderen; kinderen blijven kwetsbaar
- Effectiviteit armoedebeleid sterk afgenomen sinds 2005

Universiteit Leiden

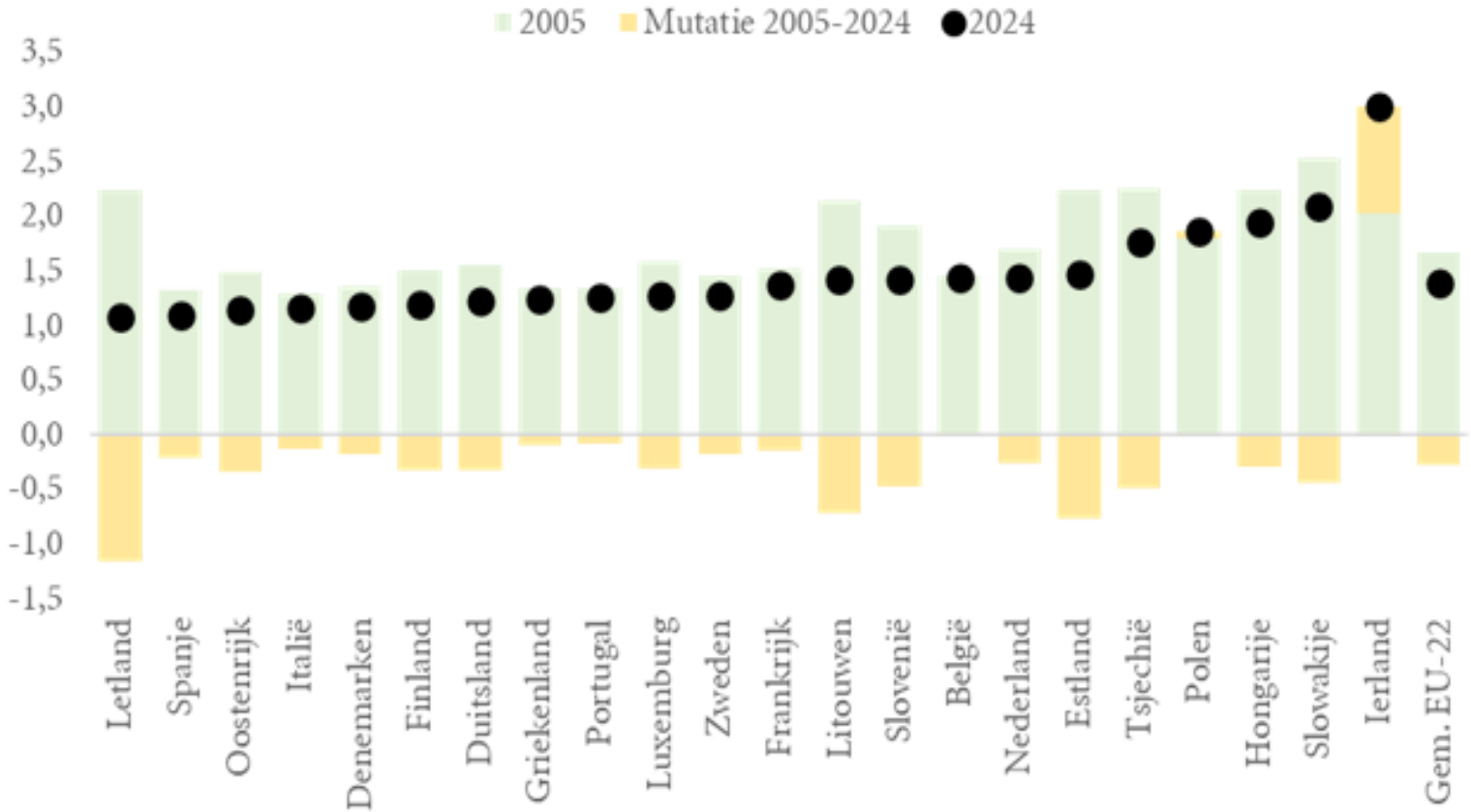
**Figuur 4 Effect armoedereductie via sociale uitkeringen en inkomensheffingen EU27, totale bevolking, 2024**




Bron: Eurostat EU-SILC (2025); eigen berekeningen

Universiteit Leiden

**Figuur 5 Armoedereductie via sociale uitkeringen en inkomensheffingen per procent BBP sociale uitgaven exclusief zorg in 22 EU-landen, 2005-2024**

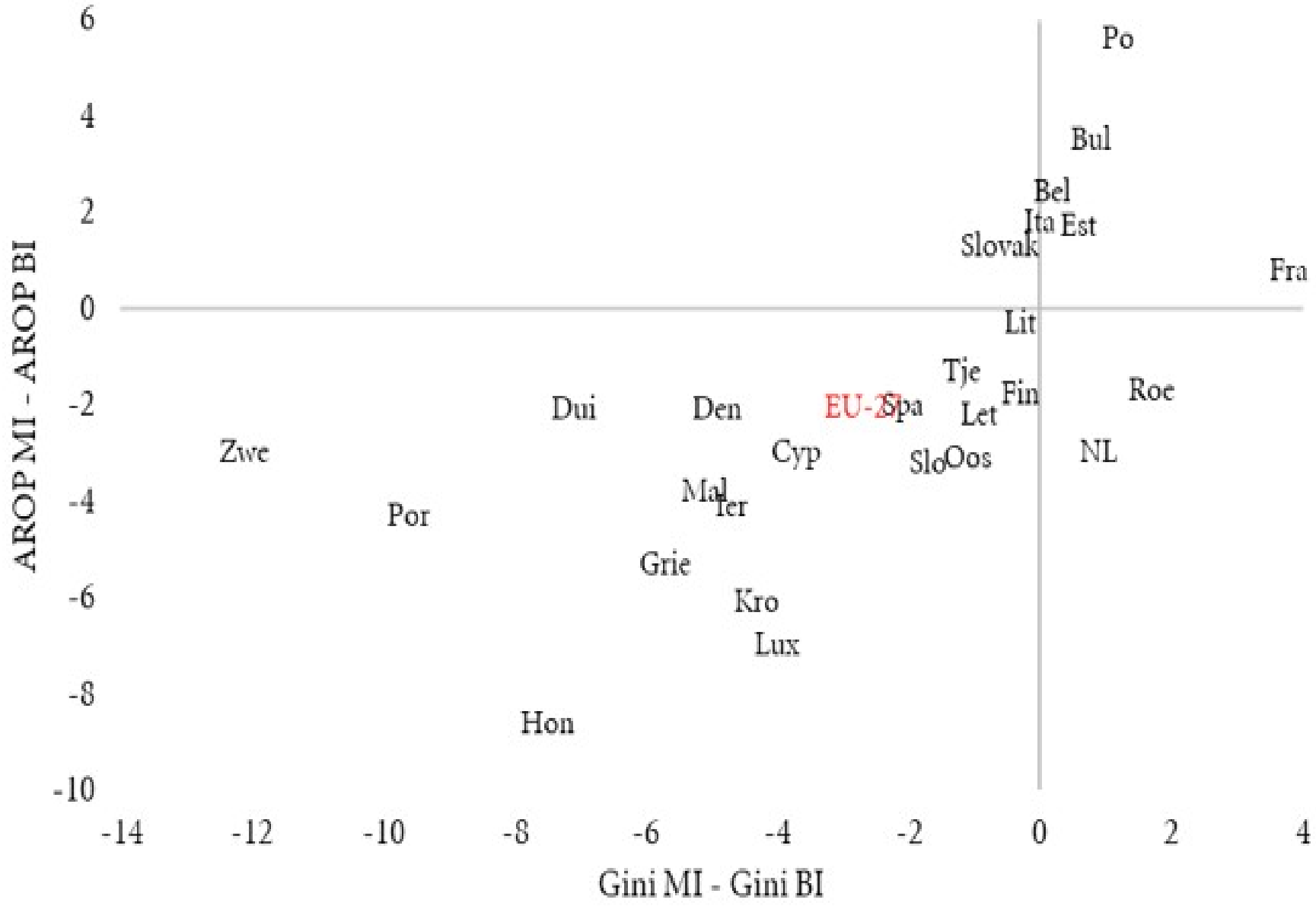



*Toelichting: Pensioenen zijn meegenomen in sociale uitkeringen; bruto publieke sociale uitgaven exclusief Zorg Bruto sociale uitgaven (inclusief categorie mandatory private) met uitzondering van uitgaven aan gezondheidszorg. EU-22: exclusief Bulgarije, Kroatië, Cyprus, Malta en Roemenië.*

Bron: Eurostat ECHP/EU-SILC (2025), OECD SOCX (2025), en eigen berekeningen

Universiteit Leiden

**Figuur 6 Verandering herverdeling 2015-2024 van de landen EU-27**




Universiteit Leiden

# De grenzen aan herverdeling

Vier spanningsvelden:

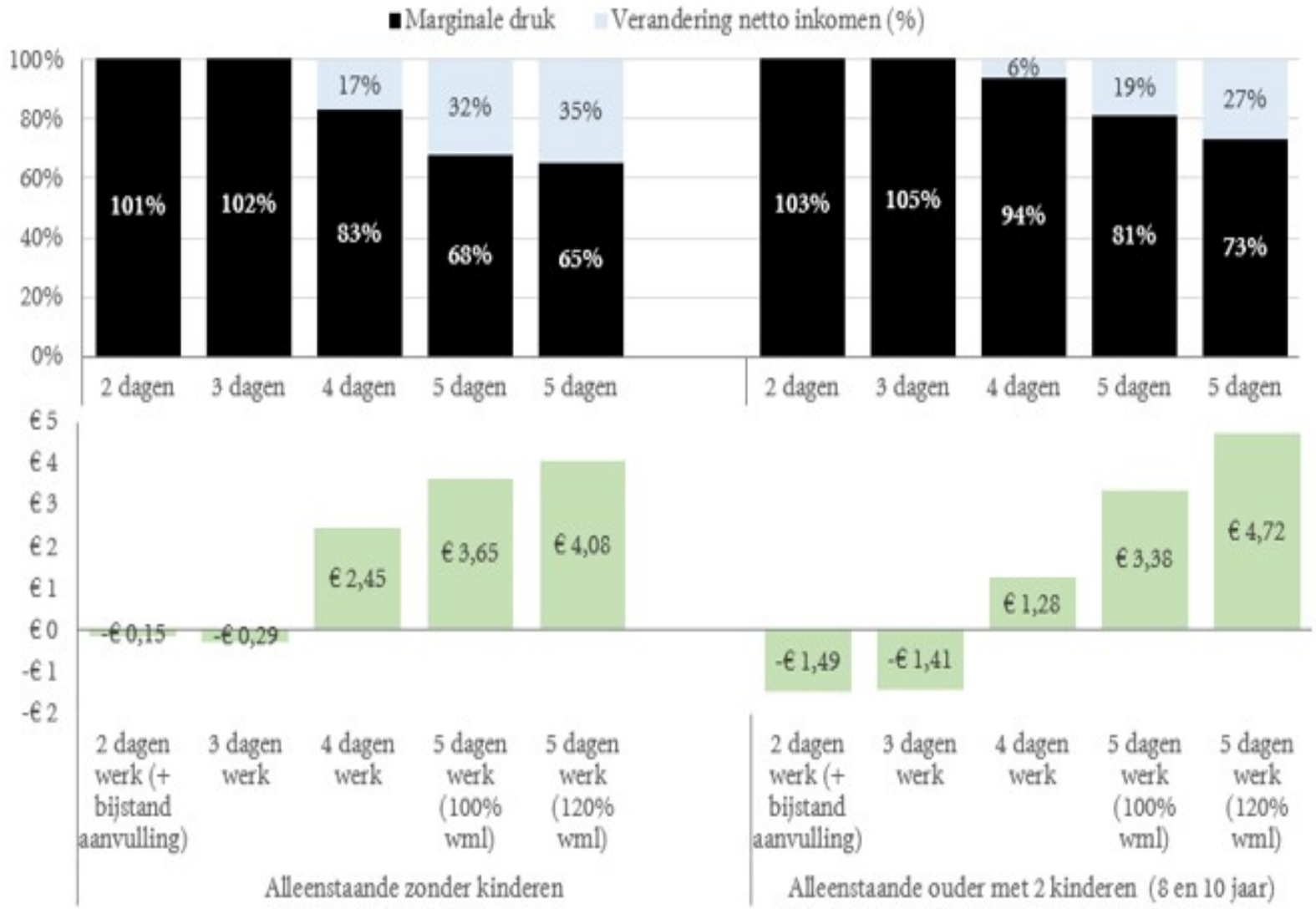
- Houdbaarheid: stijgende collectieve lasten door vergrijzing
- Armoedeval: hoge marginale druk (tot 80–90%) bij lage inkomens
- Complexiteit: doolhof van regelingen → niet-gebruik & uitvoeringsproblemen
- Afhankelijkheid toeslagen: tot 40–60% van inkomen voor minima

Conclusie: Het huidige stelsel raakt overbelast en ondoorzichtig.

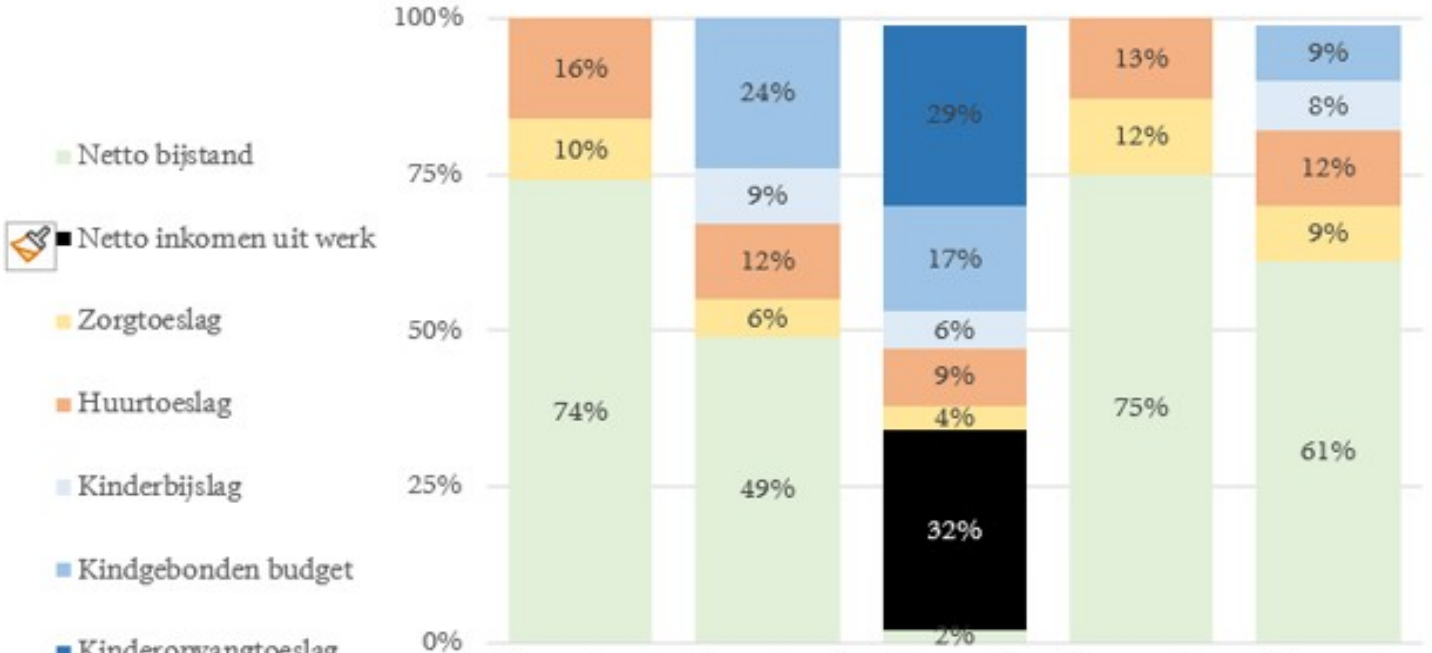
Universiteit Leiden

Universiteit Leiden

# Figuur 7 Ervaren inkomensverandering na het vinden van een baan vanuit de bijstand in procenten (boven) en in euro's per gewerkt uur (onder)



**Figuur 8 Aandeel inkomen uit bijstand en toeslagen voor huishoudens op sociaal minimumniveau**




| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| Totale inkomsten | € 19.357 | € 29.495 | € 41.522 | € 27.383 | € 33.533 |
| % inkomsten uit toeslagen | 26% | 43% | 59% | 25% | 31% |

*Toelichting: De berekeningen voor huurtoeslag zijn gebaseerd op de gemiddelde huur per huishoudtype.*

Bron: eigen berekeningen voor de Commissie Sociaal Minimum (2023)

Universiteit Leiden

# Toekomstperspectieven

Mogelijke hervormingsrichtingen:

1. Vereenvoudiging & integratie van toeslagen/heffingskortingen
2. Activeringsbeleid versterken: soepelere overgangen uitkering → werk
3. Automatische toekenning inkomenssteun via real-time inkomensdata
4. Internationale inspiratie: eenvoud (VK), kindregelingen (BE, FR)

Niet kansrijk: universeel basisinkomen → te duur, negatief arbeidseffect

Programma VIM: voorbereiding keuzes volgend kabinet over het stelsel van inkomensondersteuning. Risico: VIM vooral een beleidsmatig en symbolisch project zonder wezenlijke verbetering voor burgers.

Universiteit Leiden

# Bedankt




Universiteit
Leiden